

(2) ฝ่ายธุรการ มีหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการทั้งปวงของธนาคาร เช่น งานสารบรรณกลาง การจัดการเกี่ยวกับพัสดุและสถานที่ การสื่อสารและยานพาหนะ

(3) ฝ่ายการพนักงานและการจัดองค์งาน มีหน้าที่เกี่ยวกับการพนักงาน การจัดองค์งาน และการจัดระบบงานของธนาคาร และในระยะหลังนี้ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมขึ้น เพื่อเสริมสร้างกำลังวิชาความรู้ สมรรถนะของพนักงานด้วยตระหนักดีว่า ธนาคารจะก้าวหน้าไปด้วยดี เมื่อพนักงานทุกคนมีความรู้ความสามารถ

(4) ฝ่ายการบัญชี มีหน้าที่วางรูปแบบและระเบียบการบัญชี การประมวลบัญชีต่าง ๆ ของธนาคาร รวมทั้งทุนสำรองเงินตรา การจัดทำงบประมาณประจำปี ท่างบพิสูจน์ ท่างบแสดงฐานะบัญชีต่าง ๆ ตลอดจนงบดุลของธนาคาร

(5) ฝ่ายตรวจสอบกิจการภายใน มีหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินกิจการโดยทั่วไปของธนาคาร ได้แก่ การตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ของธนาคารให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง รวมทั้งวิธีการปฏิบัติที่วางไว้ ตลอดจนงานการตรวจสอบบัญชี และเอกสารต่าง ๆ ทางการเงิน ทรัพย์สินและหนี้สินของธนาคาร

(6) ฝ่ายกฎหมาย มีหน้าที่ให้คำปรึกษา พิจารณา และตีความเกี่ยวกับกฎหมายที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของธนาคารหรือส่วนงานของธนาคาร หรือกฎหมายที่ธนาคารหรือส่วนงานของธนาคารมีความเกี่ยวข้อง รวมทั้งระเบียบ คำสั่ง และเอกสารอื่น ๆ ที่มีลักษณะเกี่ยวกับกฎหมาย ตลอดจนจนช่วยปรับปรุงและจัดร่างกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง และเอกสารอื่น ๆ ที่มีลักษณะเกี่ยวกับกฎหมาย ตลอดจนจนช่วยปรับปรุงและจัดร่างกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง และเอกสารดังกล่าว และดำเนินคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของธนาคารและติดตามหนี้สินที่ธนาคารเป็นเจ้าของ

นอกจากนี้แล้วยังมีส่วนงานอีก 2 ศูนย์คือ

(1) ห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ มีหน้าที่จัดการและดำเนินงานห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศของธนาคาร ร่วมมือกับสถาบันอื่นในแขนงวิชาเดียวกันทั้งในและนอกประเทศ รวมทั้งเก็บรักษาเอกสารที่มีคุณค่าของธนาคาร

(2) ศูนย์ประมวลผล มีหน้าที่ศึกษา พิจารณา จัดการดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับระบบศูนย์รวมข้อมูลสำหรับผู้บริหาร รวมทั้งประสานงานกับศูนย์ฝึกอบรมพัฒนา และส่งเสริมการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานและการปฏิบัติงานของธนาคาร

4. สาขาธนาคาร มีหน้าที่ประกอบธุรกิจอันเป็นการธนาคารในประเทศ ดำเนินการเกี่ยวกับการออกบัตรธนาคาร และการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน ตรวจสอบและควบคุมการดำเนินกิจการของธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์จำกัด ในเขตปฏิบัติการของสาขา ศึกษาวิเคราะห์และรายงานภาวะเศรษฐกิจและการเงินของท้องถิ่น ในปัจจุบันสาขาของธนาคารมี 3 แห่งคือ

- ภาคใต้ที่หาดใหญ่
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ขอนแก่น
- ภาคเหนือที่ลำปาง

อำนาจและหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทย

ตามพระราชบัญญัติกฤษฎีกากำหนดกิจการธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 ธนาคารแห่งประเทศไทยมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่หลักของธนาคารกลางที่สำคัญ ๗ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การออกธนบัตรและจัดการเกี่ยวกับธนบัตร
2. การเป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์
3. การเป็นนายธนาคารและตัวแทนของรัฐบาล
4. การจัดการเกี่ยวกับเงินสำรองระหว่างประเทศ
5. การรักษาเสถียรภาพทางการเงิน
6. การกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงิน

การออกธนบัตรและจัดการเกี่ยวกับธนบัตร

ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติการธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ในประเทศไทยเคยมีการออกบัตรธนาคารในรูปของตั๋วสัญญาใช้เงิน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยธนาคารต่างประเทศ 3 แห่ง คือ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารชาร์เตอร์ด์ และธนาคารแห่งอินโดจีน บัตรธนาคารที่ออกเรียกกันตามภาษาอังกฤษว่า แบงก์โน้ต (BANK NOTE) ต่อมาในปี พ.ศ. 2445 รัชกาลที่ 5 ได้มีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติธนบัตร ร.ศ. 121 ขึ้น โดยผู้ที่มีหน้าที่ออกธนบัตรและรับจ่ายเงินขึ้นธนบัตร เรียกว่า “กรมธนบัตร”

หลังจากนั้นได้มีพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2471 ขึ้นมาใหม่ และประกาศยกเลิก พ.ร.บ. ธนบัตร ร.ศ.121 ตามพระราชบัญญัติใหม่นี้ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจำหน่ายและถอนธนบัตรคืน คือ “กรมเงินตรา” ดังนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เปลี่ยนกรมธนบัตรเป็นกรมเงินตรา เพราะทำหน้าที่เดียวกัน และต่อมามีพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2483 ขึ้นมาใหม่ จึงได้เปลี่ยนชื่อจากกรมเงินตรา และอธิบดีกรมบัญชีกลาง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชากรมนี้ เป็น “กองเงินตรา” และ “อธิบดีกรมคลัง” ตามลำดับ และกองเงินตราในกรมคลังนี้ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการออกธนบัตรมาจนกระทั่งมีการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้น ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิในการออกทั้งธนบัตรของรัฐบาลและบัตรของธนาคาร แต่ในปัจจุบันนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยยังมีได้ดำเนินการออกบัตรธนาคาร คงดำเนินการออกธนบัตรของรัฐบาลแต่อย่างเดียว ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยระบบเงินตราคือ พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501

ตาม พ.ร.บ.เงินตรานี้ ได้กำหนดการออกธนบัตรในมาตรา 16 และ กำหนดการถอนคืนธนบัตรในมาตรา 29 ซึ่งสรุปวิธีปฏิบัติในการออกธนบัตรของธนาคารแห่งประเทศไทยได้ดังนี้

1. นำธนบัตรออกใช้ได้ เมื่อมีธนบัตรที่ได้ออกใช้ไปก่อนแล้ว เข้ามาแลกเปลี่ยน
2. นำธนบัตรออกใช้ได้ เมื่อมีสินทรัพย์ที่เป็นทุนสำรองเงินตราได้เข้ามาแลกเปลี่ยน
3. ถอนธนบัตรคืนจากการออกใช้ได้ เมื่อจ่ายธนบัตรออกใช้ไปแลกเปลี่ยน
4. ถอนธนบัตรคืนจากการออกใช้ได้ เมื่อจ่ายสินทรัพย์ที่เป็นทุนสำรองเงินตราออกไปแลกเปลี่ยน
5. แลกเปลี่ยนสินทรัพย์ที่เป็นทุนสำรองเงินตราจากประเภทหนึ่งเป็นอีกประเภทหนึ่งได้

ทุนสำรองเงินตรา

คือกองสินทรัพย์ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นทุนสำรองเงินตรา และได้รับเข้าไว้เนื่องจากการนำธนบัตรออกใช้ ดังนั้น มูลค่าของทุนสำรองเงินตราจึงเท่ากับธนบัตรที่ได้ออกใช้

สินทรัพย์ที่ประกอบขึ้นเป็นทุนสำรองเงินตราได้นั้น มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 ซึ่งได้ปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้ายหลังสุด เมื่อ พ.ศ. 2516 ได้กำหนดไว้เป็น 7 ประเภทด้วยกัน คือ

(1) ทองคำ

(2) เงินตราต่างประเทศอันเป็นเงินตราที่พึงแลกเปลี่ยนได้ หรือเงินตราต่างประเทศอื่นใดที่กำหนดโดยกฎกระทรวง ทั้งนี้ต้องเป็นรูปเงินฝากในธนาคารนอกราชอาณาจักรหรือในสถาบันการเงินระหว่างประเทศ

สินทรัพย์ทุนสำรองเงินตรา ตามพระราชบัญญัติเงินตราเดิม กำหนดเงินตราต่างประเทศเฉพาะเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และปอนด์สเตอร์ลิง ในรูปเงินฝากในธนาคารกลาง และธนาคารพาณิชย์นอกราชอาณาจักรเท่านั้น และยังไม่มีการกำหนดเงินตราต่างประเทศอื่นใด แต่ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน มีเงินตราสกุลสำคัญอื่น ๆ ซึ่งเป็นเงินตราต่างประเทศที่มีความสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น พระราชบัญญัติเงินตราฉบับปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้ายหลังสุด พ.ศ. 2516 จึงระบุเงินตราที่พึงแลกเปลี่ยนได้ (Convertible Currencies) ตามข้อตกลงกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วย ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ปอนด์สเตอร์ลิง ฝรั่งเศสฝรั่งเศส มาร์คเยอรมันนี เยนญี่ปุ่น และยังได้ประกาศกฎกระทรวง กำหนดให้เงินฟรังก์สวิส เป็นเงินตราต่างประเทศที่เป็นทุนสำรองได้

(3) หลักทรัพย์ต่างประเทศที่ชำระต้นเงินและดอกเบี้ยเป็นเงินตราต่างประเทศที่ระบุไว้ใน (2)

คือหลักทรัพย์ต่างประเทศที่เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ปอนด์สเตอร์ลิง ฝรั่งเศสฝรั่งเศส มาร์คเยอรมันนี เยนญี่ปุ่น และฟรังก์สวิส ที่มีอายุการไถ่ถอนได้ไม่เกินสามปี

(4) ทองคำและสินทรัพย์ต่างประเทศที่นำส่งสมทบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

(5) ใบบัญชีสิทธิพิเศษถอนเงิน (Special Drawing Rights หรือ SDR)

ทุนสำรองเงินตราตามข้อ (1), (2), (3), (4) และ (5) นั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยจะต้องจัดตารางไว้ให้มีค่ารวมกันทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละหกสิบของจำนวนธนบัตรออกใช้ ดังนั้น ถึงแม้ว่าการออกธนบัตรมาใช้แต่ละครั้งจะต้องมีสินทรัพย์ทุนสำรองเงินตราเข้ามาแลกเปลี่ยนเต็ม 100% แต่ข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้นก็เป็นการจำกัดไม่ให้รัฐบาลพิมพ์ธนบัตรออกมาใช้มากเกินไป

(6) หลักทรัพย์รัฐบาลไทยที่ชำระต้นเงินและดอกเบี้ยเป็นเงินตราต่างประเทศที่ระบุไว้ใน (2) หรือเป็นเงินบาท

คือหลักทรัพย์รัฐบาลไทยที่เป็นเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ปอนด์สเตอร์ลิง ฝรั่งเศสฝรั่งเศส มาร์คเยอรมันนี เยนญี่ปุ่น ฟรังก์สวิส และเงินบาท

(7) ตัวเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยพึงซื้อหรือรับช่วงซื้อลดได้ แต่ต้องมีค่ารวมกันไม่เกินร้อยละสิบของยอดธนบัตรที่ออกใช้

ตามพระราชบัญญัติเงินตราเดิมกำหนดเพียงไม่เกินร้อยละสิบของยอดธนบัตรที่ออกใช้

การออกและจัดการบัตรธนาคารตามที่ได้กล่าวมาแล้ว อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 ซึ่งกำหนดให้ ธนาคารแห่งประเทศไทยจัดทำโดยมี “ฝ่ายออกบัตรธนาคาร” เป็นเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะถึงแม้ว่าธนาคารแห่งประเทศไทยยังมีได้ออกบัตรธนาคารก็ตาม

ฝ่ายออกบัตรธนาคารมีส่วนงานอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนกลาง และส่วนใช้แล

ส่วนกลาง มีหน่วยงาน 2 หน่วยคือ

1. หน่วยธนบัตรใหม่ : มีหน้าที่จัดหาธนบัตรและเตรียมการนำธนบัตรออกใช้ในการจัดหาธนบัตรนั้น เดิมธนาคารแห่งประเทศไทยได้สั่งพิมพ์ธนบัตรจากบริษัทโทมัสเดอลารู ประเทศอังกฤษ แต่ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ที่สามารถสั่งพิมพ์ธนบัตรจากโรงพิมพ์ธนบัตรของธนาคารแห่งประเทศไทย โดยหน่วยธนบัตรใหม่จะต้องนำธนบัตรมาตรวจสอบดูความเรียบร้อยพร้อมทั้งตรวจนับให้ครบถ้วนถูกต้องพร้อมที่จะนำออกใช้

2. หน่วยสารบรรณและบัญชี : มีหน้าที่ดูแลบัญชีธนบัตรและบัญชีทุนสำรองเงินตรา และการดำรงสินทรัพย์ของทุนสำรองเงินตราให้เป็นไปตามกฎหมาย

ส่วนใช้แล มีหน่วยงาน 2 หน่วยคือ

1. หน่วยรับแล : มีหน้าที่นำธนบัตรออกใช้ และถอนธนบัตรคืนจากการออกใช้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 ซึ่งได้กล่าวมาแล้วถึงวิธีปฏิบัติดังกล่าว นอกจากนี้ การนำออกใช้และถอนคืนจากการออกใช้ธนบัตรยังแยกเป็น 2 กรณีคือ จ่ายและรับแล ไม่ว่าจะกรณีจ่ายแลหรือรับแลจะให้เป็น 2 ทางคือ

1.1 การรับแลกและจ่ายแลกกับฝ่ายการธนาคารของธนาคารแห่งประเทศไทย ฝ่ายการธนาคารดำเนินกิจการในฐานะเป็นนายธนาคารของรัฐบาล และนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์ ทำให้ฝ่ายการธนาคารได้รับธนบัตรเพื่อเข้าบัญชีเงินฝากจากสถาบันทั้ง 2 ซึ่งหากเป็นธนบัตรเก่า ฝ่ายการธนาคารก็จะนำธนบัตรเหล่านั้นมาขอแลกกับธนบัตรใหม่ของหน่วยรับแลก

ในกรณีที่ฝ่ายการธนาคารได้รับธนบัตรไว้มากจนเกินความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่าย ก็จะนำธนบัตรเหล่านั้นมาให้หน่วยรับแลกและรับสินทรัพย์ทุนสำรองเงินตราไป ซึ่งเป็นการถอนคืนธนบัตรจากการออกใช้

1.2 การรับแลกและจ่ายแลกกับประชาชน ก็คือการนำธนบัตรใหม่ออกใช้เพื่อแลกเปลี่ยนกับธนบัตรที่ได้ออกใช้มาก่อนแล้ว ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือการแลกเปลี่ยนธนบัตรชนิดราคาหนึ่งกับธนบัตรอีกชนิดราคาหนึ่ง และการแลกเปลี่ยนธนบัตรดีกับธนบัตรชำรุด การแลกเปลี่ยนธนบัตรทั้ง 2 กรณีนี้ ทางหน่วยรับแลกได้จัดสถานที่ไว้ให้ความสะดวกแก่พ่อค้าประชาชนโดยทั่วไป ณ ที่ทำการฝ่ายออกบัตรธนาคารในพระบรมมหาราชวัง

การแลกเปลี่ยนธนบัตรชนิดราคาหนึ่งกับอีกราคาหนึ่งนี้ ก็เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนซึ่งต้องการธนบัตรใหม่ไปเก็บไว้ หรือพ่อค้าต้องการธนบัตรชนิดราคาต่ำมาใช้ในกิจการค้าของตนเป็นต้น

ส่วนการแลกเปลี่ยนธนบัตรดีกับธนบัตรชำรุดเป็นหน้าที่ที่ต้องทำตามกฎหมาย ทั้งนี้เพราะธนบัตรชำรุดไม่เป็นเงินที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ซึ่งพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 มาตรา 18 ระบุว่า ธนบัตรชำรุดไม่เป็นเงินที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย

ธนบัตรต่อไปนี้เป็นธนบัตรชำรุด

(1) ธนบัตรครึ่งฉบับ คือครึ่งหนึ่งของธนบัตรซึ่งได้ถูกแยกตรงกลาง หรือใกล้กับกลางเป็นสองส่วนตามยี่น

(2) ธนบัตรต่อท่อนผิด คือธนบัตรซึ่งมีส่วนของธนบัตรฉบับอื่นมาต่อเข้าเป็นฉบับเดียวกัน หรือ

(3) ธนบัตรขาดวินหรือลบเลือน คือธนบัตรซึ่งส่วนหนึ่งขาดหายหรือมีเหตุที่ทำให้อ่านข้อความหรือตัวเลขไม่ได้ความ

ธนบัตรชำรุดเหล่านี้ ตามมาตรา 19 ของพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 ให้ธนาคารแห่งประเทศไทยรับแลกเปลี่ยนธนบัตรชำรุดตามข้อจำกัด หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนี้

ก. ธนบัตรครึ่งฉบับ ให้รับแลกเปลี่ยนแต่ละครึ่งฉบับเพียงครึ่งราคา

ข. ธนบัตรต่อท่อนผิด ถ้าไม่เกิน 2 ท่อน แต่ละท่อนเป็นธนบัตรแบบและชนิดเดียวกัน ให้รับแลกเปลี่ยนเต็มราคาของธนบัตรนั้น

ค. ธนบัตรขาดวิน ให้รับแลกเปลี่ยนเฉพาะเมื่อเห็นได้ประจักษ์ว่า ส่วนที่ได้เห็นอยู่มีมากกว่าครึ่งฉบับ โดยให้รับแลกเปลี่ยนเต็มราคาของธนบัตรนั้น

ง. ธนบัตรลบเลือน ให้รับแลกเปลี่ยนเฉพาะการลบเลือนนั้นไม่ถึงทำให้ไม่รู้ว่าเป็นธนบัตรแท้จริงโดยให้รับแลกเปลี่ยนเต็มราคาของธนบัตรนั้น

2. หน่วยเล็กใช้

ธนบัตรเก่าที่ไม่สามารถจะนำออกใช้ต่อไป ซึ่งหน่วยรับแลกได้รับไว้จากการธนาคารก็ดี หรือจากประชาชนก็ดี หน่วยรับแลกจะส่งให้แก่หน่วยเล็กใช้เพื่อเลิกใช้และทำลายต่อไป โดยปฏิบัติตามวิธีการดังนี้คือ

1. เจาะรูธนบัตรนั้นเป็น 4 รู

2. ส่งธนบัตรเหล่านั้นให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายตรวจสอบกิจการภายใน ของธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อตรวจสอบจำนวน

3. ส่งธนบัตรเหล่านั้นให้เจ้าหน้าที่คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบจำนวนอีกครั้งหนึ่ง และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินจะรายงานให้ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเพื่อยืนยันมายังผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสั่งการให้ทำลายธนบัตรเหล่านั้นได้

การทำลายธนบัตรได้ใช้วิธีตัดธนบัตรที่ได้เจาะรูนั้นออกเป็นสองท่อนแล้วนำไปเผาไฟ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินร่วมเป็นพยานในการเผาธนบัตรเหล่านั้นด้วย

การเป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารแห่งประเทศไทยให้บริการต่าง ๆ แก่ธนาคารพาณิชย์ในลักษณะเดียวกับที่ธนาคารพาณิชย์ให้แก่ลูกค้า กล่าวคือ รับฝากเงิน ให้กู้ยืมแก่ธนาคารพาณิชย์ให้การ

บริการอื่น ๆ และพร้อมที่จะแก้ความขัดข้องทางการเงินของธนาคารพาณิชย์ภายในกรอบ และหลักการที่ได้กำหนดไว้ การทำหน้าที่เป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์อาจจำแนก ได้ดังนี้

1. รักษาบัญชีเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ
2. เป็นสำนักงานกลางในการหักบัญชีระหว่างธนาคาร
3. เป็นผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้าย
4. เป็นศูนย์กลางการโอนเงิน

1. การรักษาบัญชีเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ

เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นของผู้ฝากเงินไว้กับธนาคารพาณิชย์ว่า เมื่อ ต้องการถอนเงิน หรือส่งจ่ายเงินเมื่อใด ธนาคารพาณิชย์จะมีเงินสดไว้จ่ายตามคำสั่งของผู้ ฝากเสมอ ดังนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยในฐานะผู้รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม จึงกำหนด ให้ธนาคารพาณิชย์ต้องดำรงเงินสดสำรอง (cash reserve) ไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย จำนวนหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันเมื่อสิ้นปี 2524 กำหนดให้อัตราเงินสดสำรองที่ธนาคารพาณิชย์ ต้องดำรงไว้ทั้งสิ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 7 ของยอดเงินฝากทั้งสิ้น โดยยอมให้ธนาคารพาณิชย์ ถือเงินสดในมือและหลักทรัพย์รัฐบาลไทยเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงเงินสดสำรองได้ แต่ การดำรงสินทรัพย์แต่ละประเภทต้องไม่เกินร้อยละ 2.5 ของยอดเงินฝาก และเป็นเงินฝาก ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 2 ของยอดเงินฝาก

2. การเป็นสำนักงานกลางในการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

ในการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ นั้น มิใช่ว่าผู้ฝากเงินจะนำแต่ เงินสดมาเข้าบัญชีเงินฝากอย่างเดียว ส่วนใหญ่จะนำเช็คของธนาคารอื่นมาเข้าบัญชีด้วย เป็นผลให้ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ เกิดข้อผูกพันเป็นลูกหนี้และเจ้าหนี้ระหว่างธนาคารด้วยกัน ดังนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงจัดตั้งสำนักหักบัญชี (clearing house) ขึ้นตั้งแต่ปี 2489 ให้เป็นสำนักงานกลางในการแลกเปลี่ยน เช็ค ดราฟท์ หรือตราสารอื่นใด เป็นการอำนวยความสะดวก สะดวกให้แก่ธนาคารพาณิชย์ โดยวิธีนำเงินเข้าบัญชีให้แก่ธนาคารที่เป็นเจ้าหนี้ และหัก บัญชีจากธนาคารที่เป็นลูกหนี้ซึ่งมีบัญชีเงินฝากอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์แก่ธนาคารกลางด้วย คือทำให้ทราบฐานะทางการเงินของธนาคารที่เป็น

สมาชิกสำนักหักบัญชีว่ามีสภาพคล่องเพียงพอ เพื่อจะได้ควบคุมสถานการณ์ด้านการเงินของธนาคารพาณิชย์ให้รัดกุมยิ่งขึ้น

3. การเป็นผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้าย

ในฐานะที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์ ดังนั้นธนาคารพาณิชย์ก็สามารถกู้ยืมเงินจากธนาคารกลางได้ในทำนองเดียวกับที่ลูกค้าของธนาคารพาณิชย์กู้ยืมเงินได้จากธนาคารที่ตนเองเป็นลูกค้า อย่างไรก็ตาม ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ประสงค์ให้ธนาคารพาณิชย์ตั้งหน้ามาขอกู้จากธนาคารกลางอยู่เรื่อยไป แต่ธนาคารกลางต้องการให้ธนาคารพาณิชย์ชวนขอความช่วยเหลือเงินกู้จากแหล่งอื่นเสียก่อน เมื่อไม่มีหนทางใดแล้วจึงค่อยหันมากู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทย ทั้งนี้เพราะธนาคารต้องการเป็นผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้าย (lender of the last resort)

ปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการให้กู้ยืมแก่ธนาคารพาณิชย์เป็น 2 ลักษณะคือ

(1) ให้กู้ยืมโดยมีหลักทรัพย์รัฐบาลค้ำประกัน ซึ่งได้แก่พันธบัตรรัฐบาลโดยคิดอัตราดอกเบี้ยระบบ 2 อัตรา (two-tier system)

(2) ให้กู้ยืมโดยวิธีรับช่วยซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงิน ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภทคือ

ก) การรับซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการส่งออก

ข) การรับซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการอุตสาหกรรม

ค) การรับช่วงซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการเกษตร

โดยคิดอัตราซื้อลดสำหรับตั๋วทุกประเภทในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี

4. การเป็นศูนย์กลางการโอนเงิน

เพื่อให้การถ่ายเทเงินในราชอาณาจักรเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็วตามความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศ ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงใช้สำนักงานใหญ่เป็นศูนย์กลางการโอนเงิน โดยมีสาขาที่ขนาดใหญ่ ลำปาง ขอนแก่น คลังอำเภอ และคลังจังหวัดเป็นตัวแทน เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์สามารถโอนเงินเข้าออกได้ทั่วประเทศโดยสะดวก ปลอดภัย และเสียค่าใช้จ่ายต่ำ เพราะไม่ต้องโอนตัวเงินจริงๆ เพียงแต่แจ้งให้ทราบทางโทรเลข หรือโทรศัพท์ทางไกลให้นำเงินเข้าหรือหักออกจากบัญชีแต่ละแห่งเท่านั้น เนื่องจากทุกธนาคาร

มีบัญชีเงินฝากอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่แล้ว ทำให้ไม่มีความเหลื่อมล้ำของอัตราดอกเบี้ยตามท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วย

การเป็นนายธนาคารและตัวแทนของรัฐบาล

ภาระหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทยในเรื่องนี้ก็คล้ายคลึงกับธนาคารกลางอื่น ๆ คือทำหน้าที่เป็นนายธนาคารให้รัฐบาลคล้าย ๆ กับที่ธนาคารพาณิชย์ให้บริการลูกค้า กล่าวคือ

1. **รับฝากเงินของรัฐบาล** หน่วยราชการและองค์การรัฐบาล และจ่ายเงินตามเช็ค หรือตามคำสั่งวิธีอื่นเพื่อเป็นเงินบำนาญ บำนาญ เงินเดือน ข้าราชการ ลูกจ้าง และเจ้าหน้าที่ของทางราชการ

2. **แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศให้กับรัฐบาล** โดยธนาคารให้บริการแก่รัฐบาลเกี่ยวกับธุรกิจด้านการซื้อขายเงินตราต่างประเทศของหน่วยราชการ

3. **การให้กู้แก่รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ** ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

ก) ให้กู้เพื่อชดเชยการขาดดุลงบประมาณของรัฐบาลเป็นการทั่วไป

ข) ให้กู้เพื่อใช้จ่ายตามโครงการเฉพาะอย่างของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งกระทำในรูปของการรับซื้อหลักทรัพย์รัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจเพื่อนำเงินไปใช้จ่ายดำเนินงานตามโครงการหนึ่งโดยเฉพาะ

นอกจากจะทำหน้าที่เป็นนายธนาคารของรัฐบาลแล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนรัฐบาลในเรื่องต่อไปนี้ด้วย คือ

การจัดการหนี้สาธารณะ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้รับมอบหมายให้จัดการหนี้ของรัฐบาล โดยในขั้นแรกเป็นการกู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายในกิจการใดกิจการหนึ่งโดยเฉพาะ ต่อมาก็คือเป็นการกู้เพื่อชดเชยการขาดดุลของงบประมาณประจำปี และในบางครั้งก็ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับนโยบายการเงินของประเทศโดยตรง

การก่อหนี้ของรัฐบาลในสมัยก่อน เคยใช้วิธีเบิกเกินบัญชีกับธนาคารแห่งประเทศไทย แต่ในปัจจุบันเป็นการกู้โดยวิธีออกตั๋วเงินคลังและพันธบัตรรัฐบาลหรือตราสารอื่นใดตามความเหมาะสม นอกจากนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยยังก่อหนี้ต่างประเทศ โดยวิธีขอกู้โดยตรงจากองค์การเงินระหว่างประเทศหรือรัฐบาลต่างประเทศ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ

ของประเทศด้วย

การดำเนินกิจการเงินระหว่างประเทศ

การดำเนินงานของธนาคารแห่งประเทศไทยในด้านต่างประเทศอาจแบ่งออกได้ดังนี้

1. การควบคุมการแลกเปลี่ยน ประเทศไทยเริ่มใช้ระบบการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการคือ

- (1) เพื่อรวบรวมเงินตราต่างประเทศไว้ในแหล่งกลาง
- (2) เพื่อควบคุมการใช้เงินตราต่างประเทศให้เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม
- (3) เพื่อป้องกันการส่งเงินทุนออกนอกประเทศ
- (4) การรักษาค่าภายนอกของเงินบาทไว้ให้มั่นคง

หลักการสำคัญของกฎหมายควบคุมการแลกเปลี่ยน คือ กำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ เช่น การซื้อ การขาย การให้กู้ยืมเงินตราต่างประเทศหรือทองคำ การส่งเงินตรา ธนาคารบัตร ธนาณัติ หลักทรัพย์เงินตราต่างประเทศหรือทองคำออกนอกประเทศ การอนุญาตให้ธนาคารหรือบุคคลอื่นใดทำการแลกเปลี่ยนเงิน เป็นต้น

2. การรักษาเงินสำรองระหว่างประเทศ การติดต่อดำขายระหว่างประเทศต้องชำระกันด้วยทองคำและเงินตราต่างประเทศ ที่เรียกว่าเงินตราที่พึงแลกเปลี่ยนได้ ฉะนั้นประเทศต่าง ๆ ต้องมีเงินตราต่างประเทศหรือทองคำที่เราเรียกว่าเงินสำรองระหว่างประเทศเพื่อใช้ในการชำระเงิน

ในประเทศไทยเงินสำรองระหว่างประเทศประกอบด้วยเงินสำรองทางการและเงินสำรองที่ไม่ใช่ทางการ เงินสำรองประเภทหลังหมายถึง ฐานะเงินตราต่างประเทศสุทธิของธนาคารพาณิชย์ในประเทศ ส่วนที่เกี่ยวกับเงินสำรองทางการนั้นอาจแยกได้เป็น 2 ส่วนดังนี้

- (1) ส่วนที่ใช้เป็นทุนสำรองเงินตรา ตาม พ.ร.บ.เงินตราสินทรัพย์ที่ใช้เป็นทุนสำรองเงินตราส่วนหนึ่งจะอยู่ในรูปของสินทรัพย์ต่างประเทศและจะต้องเป็นสินทรัพย์

สภาพคล่อง อันได้แก่ ทองคำ เงินตราต่างประเทศ หลักทรัพย์ต่างประเทศ และสิทธิพิเศษถอนเงิน ซึ่งสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราต่างประเทศเพื่อชำระหนี้ระหว่างประเทศได้เช่นเดียวกัน

(2) ส่วนที่เหลือ คือเงินสำรองทางการส่วนที่เหลือจากการใช้เป็นทุนสำรองเงินตรา ส่วนใหญ่เก็บรักษาไว้เพื่อสนองความต้องการของภาคเอกชนและรัฐบาลโดยเฉพาะในยามเมื่อมีการชำระเงินของประเทศขาดดุล

การเก็บรักษาเงินสำรองระหว่างประเทศเป็นหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทย และทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยน โดยจะต้องดูแลให้อยู่ในฐานะที่มั่นคงและมีจำนวนเพียงพอที่จะใช้ในการดำรงรักษาอัตราแลกเปลี่ยนให้อยู่ในสภาพที่มีเสถียรภาพ ดังนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยจึงต้องคอยติดตามการเคลื่อนไหวทางด้านการเงินระหว่างประเทศอยู่ตลอดเวลาทั้งในด้านฐานะทางเศรษฐกิจทั่วไป โดยเฉพาะดุลการชำระเงินของประเทศเจ้าของเงินตราสกุลสำคัญ ๆ ตลอดจนการเคลื่อนไหวอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและหลักทรัพย์เงินตราต่างประเทศ นอกจากนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยยังต้องเก็บรักษาเงินสำรองระหว่างประเทศเพื่อให้ง่เกิดดอกผลและอยู่ในสภาพมั่นคง โดยยึดหลักในการลงทุนเงินสำรองดังนี้คือ มั่นคงปลอดภัย สภาพคล่อง และก่อให้เกิดรายได้

3. การรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยน นับตั้งแต่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศของประเทศไทยจึงอยู่ภายใต้ระบบค่าเสมอภาค กล่าวคือ กำหนดค่าเงินบาทเทียบเท่ากับทองคำบริสุทธิ์และเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 เมื่อกองทุนฯ ยกเลิกระบบค่าเสมอภาค ประเทศไทยจึงประกาศเลิกผูกค่าเงินบาทไว้กับทองคำและเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และเปลี่ยนไปผูกค่าเงินบาทไว้กับเงินสกุลสำคัญอีก 6 สกุล ระบบอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศแบบใหม่เป็นการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศแบบใหม่ เป็นการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนประจำวัน (daily fixing) แต่ภายหลังประเทศไทยก็กลับไปผูกค่าเงินบาทไว้กับสกุลดอลลาร์สหรัฐอเมริกาอีก จนกระทั่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่าเงินบาทอีก 2 ครั้งในปี พ.ศ. 2524 และประกาศเปลี่ยนแปลงครั้งหลังสุดเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2527 และปรับปรุงระบบการแลกเปลี่ยนเงินตรากลับมาเป็นระบบการเทียบค่ากับเงินสกุลหลักหลายสกุล (Basket Currencies System) เหมือนปี พ.ศ. 2521 อย่างเดิม เพื่อให้ค่าเงินบาทมีความยืดหยุ่น

มากขึ้น และไม่ผูกพันกับเงินตราสกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะ และจะมีผลทำให้ระบบการค้า และการชำระเงินของไทยพึ่งพาเงินตราสกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะน้อยลงเพราะจะช่วย ส่งเสริมให้มีการใช้เงินตราสกุลอื่นที่สำคัญในการชำระค่าสินค้าและบริการมากขึ้น นอกจากนี้ วิธีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนแบบนี้ก็จะช่วยพัฒนาตลาดเงินตราต่างประเทศในประเทศไทย ให้เจริญรวดเร็วขึ้นด้วย หลังจากนั้นเป็นต้นมาค่าเงินบาทก็ได้เคลื่อนไหวตามการเคลื่อนไหว ของเงินสกุลสำคัญ และเมื่อเงินสกุลเหล่านี้เคลื่อนไหวต่ำลง (สูงขึ้น) เมื่อเทียบกับเงิน ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ค่าเงินบาทก็จะเคลื่อนไหวในทิศทางที่ต่ำลง (สูงขึ้น) เมื่อเทียบกับ ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ

4. การเป็นตัวแทนและการสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนทางการเงินของรัฐบาลในกองทุนการเงินระหว่าง ประเทศธนาคารโลกและสถาบันในเครือ โดยการให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่ จัดส่งข้อสนเทศและข้อมูลต่าง ๆ และมีบทบาทในการดำเนินงานของสถาบันดังกล่าว นอกจากเป็นตัวแทนของรัฐบาลแล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยยังมีความสัมพันธ์กับธนาคารกลาง ของประเทศอื่น ๆ ด้วยคือ เป็นสมาชิกของกลุ่มธนาคารกลางเอเชียอาคเนย์ (Southeast Asian Central Banks หรือ SEACEN) สมาชิกของกลุ่มธนาคารกลางของประเทศในเอเชีย อาคเนย์ นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย (Southeast Asia Newzealand and Australia Association หรือ SEANZA) มีการประชุมกันทุกปีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ ระหว่างกันเกี่ยวกับปัญหาและความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจการเงินทั้งภายในประเทศใน กลุ่มและสถานการณ์ระหว่างประเทศ

การรักษาเสถียรภาพทางการเงิน

ธนาคารแห่งประเทศไทยมีมาตรการที่ใช้ในการควบคุมเครดิตดังนี้

1. การกำหนดอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติการธนาคาร พาณิชย พ.ศ. 2505 บัญญัติให้ธนาคารพาณิชย์ต้องดำรงเงินสดสำรองไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยแต่ละวัน เป็นอัตราส่วนกับยอดเงินฝากไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 แต่ไม่เกินร้อยละ 50

การกำหนดอัตราส่วนเงินสดสำรองตามกฎหมายเป็นเครื่องมือที่สำคัญมาก ในการควบคุมการขยายเครดิตของธนาคารพาณิชย์ ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงอัตราส่วน

เงินสดสำรองเพียงเล็กน้อยทำให้ฐานะเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้นหรือลดลงทันที และเนื่องจากการขยายการลงทุนหรือการให้กู้ยืมขึ้นอยู่กับปริมาณเงินสดสำรองที่ธนาคารพาณิชย์มีอยู่ ดังนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยจึงสามารถใช้มาตรการดังกล่าวนี้เพื่อแก้ไขปัญหาภาวะเงินเฟ้อและภาวะเงินฝืดได้ อย่างไรก็ตาม มาตรการอัตราเงินสดสำรองไม่สามารถนำมาใช้ได้บ่อยครั้ง เพราะการเปลี่ยนแปลงอัตราเงินสดสำรองเพียงเล็กน้อย จะมีผลกระทบต่อปริมาณเงินมาก ดังนั้น นับตั้งแต่มีการออกพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงอัตราเงินสำรองตามกฎหมายเพียงแค่ 3 ครั้ง นอกนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสภาพคล่องให้กับธนาคารพาณิชย์มากกว่า กล่าวคือ เปลี่ยนแปลงสัดส่วนของการดำรงสินทรัพย์ระหว่างพันธบัตรรัฐบาลกับเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ดำรงเงินสดสำรองตามกฎหมายไม่ต่ำกว่าร้อยละ 7 ของยอดเงินฝากทุกประเภทโดยต้องดำรงเป็นเงินฝากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 2 ของยอดเงินฝากส่วนที่เหลือ ธนาคารพาณิชย์สามารถดำรงเป็นพันธบัตรรัฐบาลหรือดำรงไว้ในรูปของเงินสดในมือธนาคารก็ได้ โดยจะถือสินทรัพย์แต่ละประเภทดังกล่าวไม่เกินร้อยละ 2.5 ของยอดเงินฝาก

2. นโยบายอัตราดอกเบี้ย ในฐานะที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้ายของธนาคารพาณิชย์ ดังนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงใช้มาตรการอัตราดอกเบี้ยเป็นเครื่องมือในการควบคุมเครดิต เพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ โดยแบ่งออกเป็นมาตรการในการกำหนดอัตราธนาคาร การกำหนดอัตราในช่วงขีดลดตัวสัญญาใช้เงิน และการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์

2.1 การกำหนดอัตราธนาคาร (bank rate) อัตราธนาคารหรืออัตรามาตรฐานคือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่ธนาคารแห่งประเทศไทยคิดกับธนาคารพาณิชย์ เมื่อธนาคารพาณิชย์ขอกู้ยืมเงินโดยมีพันธบัตรรัฐบาลที่ปราศจากภาระผูกพันค้ำประกัน อัตราธนาคารเป็นระบบอัตราดอกเบี้ย 2 อัตรา (two-tier system) คือ ก) อัตราดอกเบี้ยสำหรับเงินกู้ยืมภายในวงเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด ซึ่งเท่ากับร้อยละ 1 ของยอดคงค้างเงินฝากแต่ต้องไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาท โดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ภายในวงเงินที่กำหนดในอัตราที่ต่ำ เพื่อช่วยให้ธนาคารพาณิชย์สามารถกู้เงินเพื่อปรับปรุงสภาพคล่องตามความจำเป็นของภาวะการเงินในแต่ละขณะ ข) อัตราดอกเบี้ยสำหรับการกู้

ยืมที่เกินวงเงินที่กำหนดโดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงเพื่อป้องกันการไหลออกของเงินทุน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา อัตราธนาคารเป็นนโยบายการเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการบ่อยครั้งที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศและของโลก ซึ่งเป็นมาตรการที่ใช้ได้ผลดีพอสมควร แม้ตลาดการเงินของประเทศไทยจะยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม

2.2 การกำหนดอัตรารับช่วงซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงิน (rediscount rate) ธนาคารแห่งประเทศไทยจะให้ธนาคารพาณิชย์กู้ยืมเงินได้อีกวิธีหนึ่ง โดยการรับช่วงซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงินบางชนิดจากธนาคารพาณิชย์ กิจการอุตสาหกรรม และกิจการเกษตรกรรม โดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะคิดอัตราลดเพียงร้อยละ 5 ต่อปี และกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์คิดอัตราลดจากลูกค้าได้ไม่เกินร้อยละ 7 ต่อปี

ถึงแม้ว่ามาตรการการกำหนดอัตรารับช่วงซื้อลดตั๋วสัญญาใช้เงินของประเทศไทยจะไม่สามารถใช้ในการควบคุมเครดิตได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมือนของธนาคารกลางในประเทศพัฒนาแล้วที่มีตลาดการเงินเจริญก้าวหน้าก็ตาม อย่างไรก็ตาม มาตรการนี้ก็สามารถช่วยให้ธนาคารพาณิชย์หาแหล่งเงินทุนได้ในต้นทุนที่ถูก เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมเอกชนในกิจการส่งออกกิจการอุตสาหกรรม และกิจการเกษตรกรรม ผ่านทางธนาคารพาณิชย์

2.3 การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์พึงจ่ายแก่ผู้ฝากเงินและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์พึงคิดจากผู้ขอกู้ การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์นี้ไม่มีผลในทางควบคุมเครดิตได้โดยตรงเหมือนการกำหนดอัตราเงินเสดสำรองตามกฎหมายและอัตราธนาคาร แต่มีผลในทางป้องกันการแข่งขันในทางทำลายซึ่งกันและกันระหว่างธนาคารพาณิชย์ และสามารถทำให้ธนาคารพาณิชย์อยู่ในขอบเขตที่สมควรและได้ระดับกับอัตราดอกเบี้ยอื่น ๆ นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2522 โครงสร้างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้มีการเปลี่ยนแปลง 3 ครั้ง ซึ่งการปรับ

โครงสร้างอัตราดอกเบี้ยแต่ละครั้งก็เพื่อเพิ่มสภาพคล่องและระดมเงินออมเข้าสู่สถาบันเป็นหลักใหญ่

3. การกำหนดอัตราส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง วัตถุประสงค์ในการกำหนดอัตราส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยง ก็คือ ช่วยส่งเสริมความมั่นคงให้แก่ธนาคารพาณิชย์ โดยการบังคับมิให้ธนาคารดำเนินกิจการในทางที่เสี่ยงภัยเกินกว่ากำลังพื้นฐาน ถ้าหากธนาคารพาณิชย์ต้องการจะขยายกิจการอันเป็นการเสี่ยงภัยมากขึ้นก็จำเป็นต้องเสริมสร้างพื้นฐานคือเงินกองทุนเพิ่มมากขึ้นด้วยเพื่อให้สมดุลกัน

ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ธนาคารแห่งประเทศไทย ด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรีนว่าการกระทรวงการคลัง มีอำนาจกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ดำรงเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงในอัตราส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 แต่ไม่เกินร้อยละ 15 ซึ่งในปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ต้องดำรงเงินกองทุนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 8.5 ของสินทรัพย์เสี่ยง ซึ่งหมายความว่า ถ้าธนาคารพาณิชย์มีเงินกองทุนมูลค่า 8.5 ล้านบาท ธนาคารพาณิชย์สามารถขยายสินทรัพย์เสี่ยงได้ 100 ล้านบาท หรือขยายสินทรัพย์เสี่ยงได้ประมาณ 11.76 เท่าของเงินกองทุนนั่นเอง

อัตราส่วนเงินกองทุนต่อสินทรัพย์เสี่ยงนี้ นอกจากจะเป็นเครื่องมือเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้กับธนาคารพาณิชย์แล้ว ยังเป็นเครื่องมือควบคุมปริมาณเครดิตได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย กล่าวคือ ธนาคารพาณิชย์บางแห่งที่มีการขยายสินทรัพย์เสี่ยงอย่างเต็มที่แล้ว ธนาคารแห่งนั้นจะไม่สามารถให้กู้ยืมได้อีก ถ้าเงินกองทุนของธนาคารพาณิชย์ไม่ได้เพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าธนาคารจะยังมีเงินสดสำรองส่วนเกิน หรือสามารถกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นได้อีกก็ตาม ดังนั้น จึงเป็นการจำกัดการขยายเครดิตในบางธนาคาร

4. การกำหนดอัตราส่วนการให้กู้ยืมแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งต่อเงินกองทุน การกำหนดหลักเกณฑ์การให้กู้ยืมแก่ลูกหนี้รายใดรายหนึ่ง เป็นหลักในการควบคุมการดำเนินงานของสถาบันการเงินให้มีความมั่นคง ทั้งนี้เพราะการให้กู้ยืมแก่ลูกหนี้รายใดรายหนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมเป็นการเสี่ยงสำหรับผู้ให้กู้ยืม ถ้าหากลูกหนี้รายนั้นต้องประสบความล้มเหลวในการดำเนินกิจการ นอกจากนี้การให้กู้ยืมเป็นการสร้างหนี้สินอย่างหนึ่งให้กับสถาบันการเงิน

ดังนั้นการให้กู้ยืมแก่ลูกหนี้รายใหญ่จึงต้องคำนึงถึงเงินกองทุนอันเป็นส่วนของผู้ถือหุ้นของเจ้าของกิจการ นั้นด้วย เมื่อว่ามีความสูญเสียเกิดขึ้นจะได้ไม่เกิดผลเสียหายต่อความมั่นคงของธนาคารมากนัก

ด้วยหลักการดังกล่าว ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ ให้กู้หรือให้เครดิต แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ไม่เกินร้อยละ 20 ของเงินกองทุน แต่มีข้อ ผ่อนผันให้ธนาคารพาณิชย์สามารถให้กู้ยืมหรือให้เครดิตแก่ลูกค้าเกินกว่าที่กำหนดได้ ภายใน ขอบเขตคือไม่เกิน 2 เท่าของเงินกองทุน โดยกิจการที่ได้รับการผ่อนผันดังกล่าวไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 จะต้องเป็นกิจการที่เป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การส่งสินค้า ออก และการอุตสาหกรรม เป็นต้น

5. การชักชวนให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตาม นอกจากมาตรการดังกล่าวข้างต้น แล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยยังอาจใช้วิธีชักชวนให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติบางอย่างให้ สอดคล้องกับนโยบายของทางการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เช่น ให้ละเว้นจากการให้กู้ยืม เพื่อกิจการที่มีลักษณะเป็นการค้าเก็งกำไร เป็นต้น การชักชวนนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทย จะถือโอกาสทำในเวลาที่มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาคมธนาคารไทย และธนาคาร แห่งประเทศไทย ซึ่งจะมีขึ้นประมาณเดือนละครั้ง เป็นโอกาสสำคัญที่เจ้าหน้าที่ชั้นสูงสุด ของธนาคารพาณิชย์ สมาคมธนาคารไทย ธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงการคลัง จะได้พบปะกัน การชักชวนนี้กระทำในรูปของวาจาโดยทั้งสองฝ่ายจะหยิบยกประเด็นปัญหา ปรึกษาหารือเพื่อหาข้อยุติระหว่างกันและเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่จากธนาคารแห่งประเทศไทย ก็จะเสนอแนวทางปฏิบัติให้แก่ธนาคารพาณิชย์ หรือขอร้องแล้วแต่กรณี โดยมีได้กำหนด เงื่อนไขที่จะบังคับให้มีการปฏิบัติตาม

การกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงิน

สถาบันการเงินโดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ นับว่ามีบทบาทและความสำคัญ ต่อเศรษฐกิจส่วนรวมมาก เพราะเป็นผู้รวบรวมเงินออมส่วนใหญ่ของประเทศไว้ ฉะนั้น เป้าหมายในการควบคุมธนาคารพาณิชย์จึงมุ่งไปทางที่จะเสริมสร้างความมั่นคงให้กับธนาคาร พาณิชย์ เพื่อคุ้มครองผู้ฝากเงินและเพื่อช่วยให้ธนาคารพาณิชย์ได้ทำหน้าที่สำคัญ ซึ่งช่วย ให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยสมบูรณ์ ดังนั้น การดำเนินงานของธนาคาร แห่งประเทศไทยในการควบคุมสถาบันการเงินจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญโดยแบ่งเป็นงานกำกับ

และตรวจสอบ กล่าวคือ พิจารณาการดำเนินงานของสถาบันการเงินให้เป็นไปตามขอบเขต
ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีการตรวจสอบโดยใกล้ชิดเพื่อจะได้ดำเนินการตามกฎหมาย ถ้า
เห็นว่ามี การกระทำในทางที่มิชอบ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อเศรษฐกิจโดยรวม

งานกำกับสถาบันการเงินซึ่งได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ และบริษัทเงินทุนและ
หลักทรัพย์ คือการพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

- (1) การพิจารณาคำขอเปิดธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทเงินทุนและหลักทรัพย์ใหม่
- (2) การพิจารณาคำขออนุญาตเปิดสาขาทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- (3) การพิจารณาผ่อนผันการให้กู้ยืมแก่ลูกหนี้รายใหญ่
- (4) การพิจารณาอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ถือหุ้นในบริษัทจำกัด
- (5) การผ่อนผันการถืออสังหาริมทรัพย์
- (6) การผ่อนผันการลงทุนในหลักทรัพย์ต่อยอดเงินกองทุนของบริษัทเงินทุน
เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด
- (7) การพิจารณาอนุญาตขยายอาคารที่ทำการ
- (8) การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้จัดการ สมทบบัญชี ผู้ช่วยสมทบบัญชีสาขา
- (9) การติดตามการปฏิบัติงานต่าง ๆ เช่น การให้สินเชื่อแก่บุคคลในท้องถิ่น
การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร เงื่อนไขในการเปิดสาขา

งานตรวจสอบสถาบันการเงิน เป็นงานออกสนามโดยธนาคารแห่งประเทศไทย
จะส่งเจ้าหน้าที่ออกไปตรวจสอบที่ทำการของธนาคารพาณิชย์และบริษัทเงินทุนอย่างน้อย
1 ครั้ง ทุกกระยะ 2 ปี โดยไม่มีการบอกกล่าวให้รู้ล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง และถ้าหาก
พบว่าสถาบันการเงินใดมีฐานะการเงินไม่เป็นที่น่าปลอดภัย หรือมีการปฏิบัติที่ฝ่าฝืนกฎหมาย
ก็อาจให้มีการตรวจสอบบ่อยครั้งขึ้น

จุดมุ่งหมายในการตรวจสอบอาจแยกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- 1) ทำการตรวจสอบสินทรัพย์และหนี้สิน เพื่อประเมินฐานะการเงินที่แท้จริง
ของสถาบันการเงินว่ามีความมั่นคง และอยู่ในสภาพที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ฝากเงินและเจ้าหน้าที่
ได้เพียงใด ทั้งนี้ รวมถึงการประเมินขีดขั้นของคุณค่าและความสามารถของฝ่ายจัดการ อัน
เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดด้วย

2) ทำการตรวจสอบเพื่อติดตามดูว่าสถาบันการเงินได้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย รวมทั้งระเบียบ คำสั่ง และข้อแนะนำอื่น ๆ เพียงใด และการรายงานต่าง ๆ ของสถาบันการเงินตรงตามข้อเท็จจริงหรือไม่

การตรวจสอบสถาบันการเงินนี้จะให้ประโยชน์ทั้งแก่ฝ่ายผู้บริหารสถาบันการเงินนั่นเอง และแก่การดำเนินนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของความมีเสถียรภาพและความมั่นคงของสถาบันการเงินอันเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนผู้ฝากเงิน

รายชื่อหนังสือเพื่อค้นคว้าเพิ่มเติม

ธนาคารแห่งประเทศไทย, หนังสือที่ระลึกครบรอบ 30 ปี. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร. 2515.

เริงชัย มะระกานนท์. การเงินและการธนาคารในประเทศไทยพร้อมด้วยภาคทฤษฎี.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

Chandler, L.V. and Goldfeld, S.M. **The Economics of Money and Banking.** 7th ed.

New York : Harper and Row, Publishers, Inc., 1977.

Prather, Charles L. **Money and Banking.** 8th ed. Ill : Richard D. Irwin, Inc., 1969.

Ranlett, John G. **Money and Banking.** 3th ed. Santa Barbara : John Wiley and Sons Inc., 1977.